

Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, prof. UWM
Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej
Wydział Teologii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

RECENZJA

dysertacji doktorskiej mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka

pt. *Teologiczno-literacka hermeneutyka Krzyża w pismach księdza Janusza Stanisława Pasierba,*

napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jerzego Szymika

w Instytucie Nauk Teologicznych

Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Rozprawa doktorska mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka jest opracowaniem teologicznym tematyki staurologicznej w literaturze pięknej. Autor przebadął teologicznie twórczość literacką i naukową ks. profesora Janusza Stanisława Pasierba – poety, pisarza, historyka sztuki, doktora teologii i archeologii – traktując literaturę jako *locus theologicus*. Osiągnięciem teologicznym badań, których efektem jest recenzowana dysertacja doktorska, jest wykazanie aktualności przesłania teologicznego pism ks. Pasierba oraz szczegółowy opis chrystocentryzmu myśli przewodniej dzieł Pelplińskiego Profesora. Doktorant wskazał na kilka aspektów chrystologicznych: Krzyż Chrystusa jako znak stałej obecności Boga wśród ludzi, dramat Krzyża jako element dynamizujący zbawczo ludzką egzystencję, Krzyż jako moment śmierci otwierającej doczesność na przyjęcie blasku Zmartwychwstałego Chrystusa, ludzkie doświadczenie Krzyża w misterium Kościoła (sakramenty i martyria), Krzyż Chrystusa jako klucz ostatecznego spełnienia ludzkiego życia. Istotnym osiągnięciem, które Doktorant wniósł do stanu badań teologicznych, jest niewątpliwie termin „teologia literacka”. Choć Autor nie traktuje tego terminu systematycznie, to jednak używając go w odpowiednich kontekstach wskazuje na teologiczną wartość źródeł literackich jako właściwych do określania głębi przedmiotu badanego w naukach teologicznych. Osiągnięcie zaprezentowane w dysertacji doktorskiej mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka stanowi wartość dodaną w naukach teologicznych, w zakresie dotyczącym rozwoju teologii historiozbawczej z uwzględnieniem aspektu interdyscyplinarności badań. Rozjaśnia horyzont refleksji nad innowacyjnym charakterem badań teologicznych jako kompetentnych do uzasadnienia egzystencjalnego sensu wartości chrześcijańskich.

Ocena strony merytorycznej

Tezą główną dysertacji jest wydarzenie zbawcze w osobie i czynie Jezusa Chrystusa, ukazane w sposób oryginalny, jako kanwa dla dzieł literackich. Celem badań podjętych przez Doktoranta jest ukazanie aktualności dzieła zbawczego, poprzez wskazanie nowego ujęcia zbawczej wartości Krzyża. Doktorant wybrał twórczość polskiego teologa, poety i pisarza. Skupiając się na tematyce staurologicznej, skomponował swoiste „dzieje duszy” kapłana – profesora teologii – poety. W ten sposób opracował teologiczny profil człowieka dojrzewającego w wierze, na doczesnym etapie życia. Omawiana problematyka jest uporządkowana według paradygmatu historiozbawczego: ludzka rzeczywistość jest ukazania w świetle prawd wiary, z intencją spełnienia w dziejach Bożej woli zbawczej. Takie podejście do przedmiotu teologicznego jest zgodne ze wskazaniem Soboru Watykańskiego II. Wybór źródeł literackich do badań teologicznych należy docenić, gdyż jest wyrazem myślenia teologicznego otwartego na współpracę interdyscyplinarną. Ponadto pokazuje wartość chrystycznego etosu w oparciu o doświadczenie wiary Poety-Teologa, wkomponowane w twórczość literacką.

Dysertacja doktorska Pana mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka skupia na dwóch wątkach: dzieła literackie i opracowania naukowe ks. prof. Janusza S. Pasierba oraz chrystologia, a ściślej – staurologia. Doktorant przebadał 15 tomów poezji, 11 książek i 23 artykuły autorstwa ks. Pasierba, pod kątem tematu. Uporządkował je według zagadnień odnoszących się do Chrystusa jako Syna Bożego i człowieka, przedstawiających symbolikę Krzyża oraz wyjaśniających ikoniczny sens Krzyża. Przeanalizował wybrane źródła pod kątem odnalezienia treści stanowiących wykładnię nauki katolickiej o zbawczej wartości Chrystusowego Krzyża i je opisał. W dziełach ks. Pasierba odnalazł obraz Chrystusa jako Syna Bożego i prawdziwego Człowieka powiązany z Krzyżem, wyjaśniając Bożą logikę zbawienia, która absorbuje etos wiary religijnej. Tok analiz i wnioski zostały ujęte w trzech rozdziałach, ułożonych komplementarnie względem siebie i wyczerpująco względem tezy głównej.

Doktorant ukazał badane źródła ks. Pasierba w świetle nauczania Kościoła zawartego w wybranych wypowiedziach Jana Pawła II (adhortacja „Reconciliatio et paenitentia”; list apostolski „Novo millennio inneunte”; encykliki: *Redemptor Hominis*, *Fides et ratio*, *Ut unum sint*; katechezy o Chrystusie, Bogu Ojcu, teologii małżeństwa i rodziny), nauczania soborowego (konstytucja „*Gaudium et spes*” i Katechizm Kościoła katolickiego) i Benedykta XVI (rozważania przed modlitwą „Anioł Pański”). Wypowiedzi Magisterium stanowią matrycę teologiczną, na której Autor sytuuje stwierdzenia występujące w badanych źródłach. W ten

sposób zostaje osiągnięty cel, będący wskazaniem aktualności niezmiennych prawd wiary w narracji właściwej dla tekstów spoza zbioru doktrynalnych i katechetycznych wypowiedzi Kościoła. Doktorant zachował właściwe proporcje i hierarchię we wzajemnym odniesieniu dwóch grup źródeł, ujawniając sprawność w korzystaniu z dokumentów Magisterium, jako determinujących teologiczne podejście do badanego przedmiotu. Wydaje mi się, że można było jeszcze skorzystać z listu Jana Pawła II do artystów i Deklaracji „Dominus Iesus” Kongregacji Nauki Wiary. List pomógłby Doktorantowi dookreślić „głębnię”, z którą mierzy się teolog i artysta, jako człowiek przyjmujący pozycję przekraczania granicy ludzkich ograniczeń duchowych i umysłowych w zderzeniu z rzeczywistością aksjologiczną. Deklaracja pomogłaby Doktorantowi zdefiniować balans między chrystologią a eklezjologią w kontekście współczesności, charakteryzujący bardzo wyraźnie „staurologię Pasierba”. Doktorant uwzględni 68 pozycji tworzących stan badań nad twórczością ks. Pasierba oraz 91 innych (opracowania, literatura pomocnicza), które dały wsparcie w utworzeniu teologicznego tła do badań. Dobór literatury jest wystarczający do osiągnięcia celu związanego z tezą główną.

Układ rozdziałów i zagadnień jest spójny i czytelny. Poszczególne części są ze sobą skorelowane. Pierwszy rozdział, pt. *Chrystus i człowiek. Imagines – prolemomena crucis*, składa się z dwóch podrozdziałów: *Imagines Christi* i *Imagines homines*. Jest w nim wykazane, że ks. Pasierb przedstawia w swoich pismach Chrystusa jako Wcielonego Syna Bożego – Zbawiciela. Wybrzmiewa tu wątek misji Chrystusa w świecie, będącej objawieniem Boskiej miłości, której konsekwencją jest Boża obecność wśród ludzi, połączona z ofiarą zbawczą i nauczaniem nakierowującym na życie wieczne. Ukazana jest biblijna koncepcja człowieka, jako obrazu Bożego, wyrażającego zdolność do wolnego wyboru oraz pragnienie poznania prawdy. Spełnienie człowieczeństwa dokonuje się w osobistym odnalezieniu Chrystusa. Drugi rozdział, pt. *Ukrzyżowany – Crux Christi*, składa się z trzech podrozdziałów: *Świadomość krzyża*, *Prawda krzyża*, *Zwycięstwo krzyża*. Jest w nim przedstawiona myśl teologiczna ks. Pasierba o zgodzie Chrystusa na ofiarę z własnego życia, jako istocie dzieła zbawczego. Zbawienie jest autonomicznym czynem Jezusa, będąc w pełni wolnym poddaniem się woli Ojca. Decyzja Jezusa wywołała „zgorszenie”, co poskutkowało profanacją świętości – *sacrum*, którego Jezus jest podmiotem. Jednak – jak wynika z analizy pism ks. Pasierba – ludzkie wysiłki totalnego zniszczenia kończą się na Krzyżu, wraz ze śmiercią Świętego; dalej jest Zmartwychwstanie. Trzeci rozdział, pt. *Nieść krzyż. Iść za Nim. Być uczniem – Crux hominis*, składa się z trzech podrozdziałów: o ludzkim uczestnictwie w Krzyżu, o ludzkiej kreatywności, o ludzkiej tęsknocie. Jest w nim przedstawiona koncepcja chrystycznej antropologii, gdzie człowieczeństwo oznacza swoiste ‘wtopienie się’ w Krzyż Chrystusa. Doktorant referuje tę

myśl teologiczną ks. Pasierba w trójmianie: uczestniczyć – tworzyć – tęsknić. Człowiek jest ukazany, jako zobligowany do przyjęcia postawy życiowej takiej jak Jezus, wraz z wszelkimi konsekwencjami z tego wynikającymi. Z takiej pozycji organizuje przestrzeń ludzką jako historię weryfikowalną soteriologicznie. Aktywność polegająca na uczestnictwie w Krzyżu i tworzeniu ludzkiej przestrzeni według koncepcji odniesionej do logiki Krzyża, wypełnia ludzkie życie doczesne jako etap przygotowujący do pełni życia w rzeczywistości eschatycznej.

Pod względem merytorycznym, dysertacja doktorska Pana mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka jest wartościowym opracowaniem teologicznym, poszerza stan badań w zakresie teologii dogmatycznej, w odniesieniu do tematyki chrystologicznej z akcentem na teologię krzyża. Jest poprawna metodologicznie, Autor przyjął koncepcję teologii historiozbawczej, jako najwłaściwszej dla zaprezentowania myśli staurologicznej ks. Pasierba. Należy jej przyznać ocenę bardzo dobrą.

Ocena strony formalnej

Dysertacja doktorska mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka składa się następujących części: wykaz skrótów, bibliografia, wstęp, trzy rozdziały, zakończenie. Podział właściwy dla opracowań naukowych. Rozdziały są podzielone na podrozdziały, a każdy podrozdział na część A i B. Ostatnią część każdego rozdziału stanowi podsumowanie, w którym Autor przedstawia wnioski pochodzące z badań nad podjętą kwestią szczegółową, zaprezentowaną w rozdziale. Zapisy bibliograficzne w przypisach i spisie bibliograficznym są sporządzone poprawnie, z zachowaniem ogólnie przyjętych zasad.

Wstęp zawiera wymagane części: przedstawienie celu badań i źródeł, opis metody pracy badawczej oraz wyjaśnienie struktury dysertacji. Ponadto jest rozbudowany o wypowiedzi analityczne, z dołączonym aparatem bibliograficznym. Lepiej by było, gdyby Autor wprowadził Czytelnika w kontekst swoich badań, zaprezentowanych w dysertacji, zwięzłą wypowiedzią, bez uciekania się do innych autorów, a wątki wyjaśniające ujął w samodzielnej części, jako rozdział wprowadzający do ścisłych analiz pism ks. Pasierba.

Bibliografia jest podzielona na sześć punktów. Cztery pierwsze uwzględniają podział według kategorii merytorycznych. Są to: 1) dokumenty UNK – czyli podstawowe źródła teologiczne, 2) pisma ks. Pasierba – czyli źródła badane – właściwe dla dysertacji, 3) opracowania – czyli publikacje naukowe tworzące stan badań odnoszących się do badanych źródeł, 4) literatura pomocnicza – czyli pozostałe publikacje naukowe i nienaukowe, wykorzystane w dysertacji. Dwa ostatnie punkty wskazują na formę publikacji: źródła

internetowe (5) i hasła encyklopedyczne (6). Ten podział jest niespójny, bo wśród źródeł internetowych znalazły wypowiedzi UNK, a tymczasem wymienione w punkcie pierwszym dokumenty UNK są także dostępne online – na oficjalnej stronie watykańskiej (choć Autor nie skorzystał z tej formy opublikowanego materiału). Wśród źródeł internetowych są wymienione artykuły naukowe, które są publikowane w otwartym dostępie, ale one istnieją także w wersji drukowanej, która jest trudniej dostępna. Doktorant skorzystał z wersji online, ale równie dobrze mógł ten sam artykuł pozyskać ze zbiorów drukowanych. To, z której formy publikacji się korzysta, nie ma znaczenia – wersja online jest po prostu dostępna prawie bez ograniczeń, a drukowana wymaga wizyty w bibliotece lub zakupu. Trzy artykuły z części „Źródła internetowe” powinny znaleźć się wśród opracowań i trzy w części zatytułowanej „Literatura pomocnicza”. Podobnie hasła encyklopedyczne – są to wypowiedzi naukowe ujęte w zwartej formule, dlaczego nie znalazły się wśród innych, analogicznie wykorzystanych w dysertacji, a zaliczonych do literatury pomocniczej?

Dysertacja doktorska mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka zasługuje na szczególną pochwałę w odniesieniu do jakości językowej i technicznej. Nie znalazłam żadnego błędu językowego ani literówki, ani nawet podwójnej spacji. Tylko na stronie 142 jest podwójne wcięcie tabulatora – jest to nic nie znaczący drobiazg, na który generalnie nie zwraca się uwagi; wskazuję to miejsce jako dowód na staranność i czystość tekstu, bo jest jedyne. Narracja jest płynna od początku do końca, co sprawia, że tekst czyta się z wielką przyjemnością. Erudycja i swoboda wypowiedzi ujawnia dojrzałość Doktoranta w zakresie znajomości pism ks. Pasierba oraz zagadnień teologicznych, a także umiejętność poprawnego łączenia wypowiedzi doktrynalnych z tekstami literackimi.

Pod względem formalnym, pomimo wskazanych wyżej wątpliwości, dysertacja doktorska Pana mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka jest opracowaniem bardzo dobrym.

Pytanie do dyskusji

Jednym z darów aktualnego pontyfikatu jest adhortacja „Gaudete et exultate” (19 III 2018) – o powołaniu do świętości. W ten sposób papież Franciszek zachęca wiernych do życia w świętości, ale także zachęca teologów do refleksji nad świętością. Biorąc pod uwagę kompetencje teologiczne Doktoranta oraz jego znajomość twórczości ks. prof. Janusza Stanisław Pasierba, proszę go o zabranie głosu w interdyscyplinarnej dyskusji hagiologicznej – o świętości i o świętych.

W swojej twórczości, ks. Pasierb przywołuje niektórych świętych. Jaki jest klucz doboru – dlaczego „tych” świętych wspomina Poeta?, w jakich okolicznościach ich sytuuje?, jak ich ukazuje (patron, orędownik, wzór do naśladowania)?

Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska Pana mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka, przygotowana pod opieką naukową ks. prof. dr. hab. Jerzego Szymika, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w zakresie badań teologiczno-dogmatycznych, ze względu na kwestię źródeł teologicznych, opracowując dzieła literatury pięknej jako *locus theologicus*. Doktorant wykazał się wysokim poziomem wiedzy w dyscyplinie nauk teologicznych, w przedmiocie dotyczącym zagadnień chrystologicznych, a także umiejętnością prowadzenia pracy naukowej nad źródłami teologicznymi i literackimi w kontekście badań teologicznych o charakterze historiozbowczym. W związku z powyższym, rozprawa doktorska Pana mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka, pt. *Teologicznoliteracka hermeneutyka Krzyża w pismach księdza Janusza Stanisława Pasierba* spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882 i 1311) art. 13 ust. 1. Uznając ją za bardzo dobrą w aspekcie merytorycznym i formalnym, wnoszę do Rady Instytutu Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z uwagi na wysoką jakość pracy doktorskiej Pana mgr. lic. Aleksandra Rudziarczyka, pod względem merytorycznym i formalnym, wnoszę o jej wyróżnienie.

Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, prof. UWM

Olsztyn, 14 XI 2020 r.